

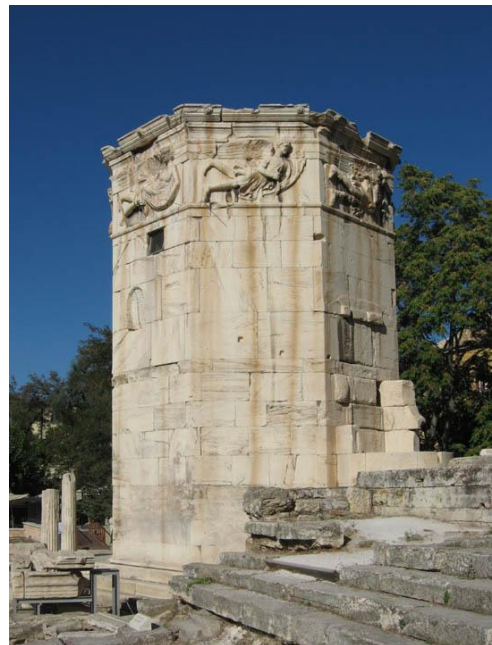
Kiegészítő ismeretek Az antik görög kultúra II.: a hellenisztikus kor című fejezethez

Elveszett a szabadság, megrendült az ősi istenekbe vetett hit; a témák egyre emberközpontúbbakká váltak.

De nem számított a tárgy szerénysége, mert számos alkotó művészi módon tudta ábrázolni a legjelentéktelenebb, sőt, a torz jelenségeket is. És mivel a korszakot a fényűzés jellemezte, a társadalmi és politikai hanyatlás végső soron kedvezett a művészetnek. Nagy Sándor hódításaival a görög világ hatalmasra tágult. Ázsia és Egyiptom népei, amelyek addig a hellénizmusnak csak félénk beszivárgásaival találkozhattak, átvették a görög ízlést, rendkívül változatossá téve a korstílust. Kezdetben a korszakot alexandriainak nevezték, mert úgy gondolták, hogy a görög művészet és kultúra elsősorban Alexandriában, az új afrikai fővárosban fejlődött tovább.

Nagy Sándor halála (i. e. 323) után, az i. e. IV. század végéről való egy athéni kis nyolcszögű épület, a Szelek Tornya, amely vízi- és napóra elhelyezésére szolgálhatott, s a rómaiak által épített piactér szélén áll. A bájos kis építmény neve arra a nyolc reliefre utal, amely egy-egy szél megszemélyesített ábrázolásával frízt alkotva húzódik az épület felső részén. Hála a bőkezű támogatóknak, egész Görögországban nagy számban folytak monumentális építkezések. A rómaiak sokat átvettek a hellénisztikus korban létrejött építészeti típusok közül.

Szelek tornya

A hellénisztikus színház típusa eltért a klasszikus görögétől; főleg a színpad változott meg, és lett egyre fényűzőbb. A színészek száma nőtt, és olyan színpadokra volt szükség, amelyek képesek a leglátványosabb előadások befogadására is. Így keletkeztek az oszlopokon álló, már önmagukban is monumentális színpadok. A fokozatosan gazdagodó díszítés a római korban már egyértelműen fényűző volt. A közönségnek helyet adó lépcsősorok a hellénisztikus városok színházaiban hatalmas méreteket öltöttek. A városok színházukkal kérkedtek, és még a legkisebbek is több ezer nézőre méretezték őket. A magas rangú papoknak és tisztségviselőknek nagyszerű márványszékeket tartottak fenn az első sorban.

Az epidauroszi színház

A hellénisztikus Kis-Ázsia túlságosan kedvelte a pompát, és hajlott a gigantikus méretek alkalmazására. Ugyanez a méretbeli nagyság jellemzi szobrászatát, amely ugyanakkor képtelen az i. e. V–IV. század folyamán kialakult típusok továbbfejlesztésére. Figyelembe kell venni azonban, hogy a hellénisztikus kor művészetének megítéléséhez többségében csak viszonylag kisebb jelentőségű városok szolgáltatnak bővebb adatokat. Nagy Sándor hadvezéreinek fővárosaiból semmit sem ismerünk, pedig ezek lehettek a művészeti tevékenység igazi központjai.

Sajnos alig ismerjük Alexandriát, hiszen itt, a kifinomult szellemi életet élő udvar körül, a mai fővárosokra emlékeztető központ alakult ki, amelyben ugyanúgy otthonra talált a vallás és a tudomány, mint a művészet. Irodalmi források révén vannak adataink az alexandriai könyvtárról, valamint a királyi palotáról, amely a városnak csaknem egynegyedét alkotta, és ahol Theokritosz állítása szerint pompás állami ünnepeket rendeztek: A Nílus deltájának nedves talaja egyetlen jelentős romot sem őrzött meg, az ásatások pedig csaknem lehetetlenek Alexandriában, mivel a modern település a régi városközpont fölé épült. Az egyetlen számunkra jól ismert hellénisztikus főváros Pergamon, a kis-ázsiai makedón államközpontok legkisebbike. A berlini múzeum kezdeményezésére feltárt település fontos adatokat szolgáltatott a kor építészetéről és szobrászatáról. Pergamon azonban Alexandriához hasonlítva kicsinyített főváros volt.

1907-ben a tuniszi partoknál, Mahdia közelében találtak a tenger fenekén egy szobrokkal megrakott athéni hajót. Rakománya elárulja, milyen szobrokat reprodukáltak legszívesebben az athéni mesterek. Gyakran ábrázolták az olümposzi Zeust, a világ urát és Aszklépioszt, aki az istenek atyjának sok vonását átvette. Aphrodité és Dionüszosz jelentősége párhuzamosan nőtt.

Aphrodité szobra

A nőiességnek és az ördögi csúfságnak ez a szembeállítása jellemző az i.e. II-I. század művészetére. A vallás egyre inkább a világmindenséget rendező legfőbb princípium elvont imádata lett. A miszticizmus érzékletes képét adja Lüszipposz egyik tanítványának, Boedasznak imádkozó ifjút ábrázoló – másolatból ismert – bronzszobra. A régi isten- és istennőtípusok helyét egyre gyakrabban foglalja el Tükhé, vagyis a szerencse istennője. A topográfiai, tehát egy konkrét helyet jelképező alkotások egyre gyakoribbak lettek. A típust később átvette a hivatalos római művészet is, amelynek sokszor volt szüksége ezekre a világi jellegű ábrázolásokra. Ilyen például két ezüstedény – melyek valószínűleg Alexandriában készültek, a római császárkor elején – domborműves díszítése is. Az egyik az ülő Minerva jelképezi Alexandriát; a másikon két, egyformán előkelő nővér – Alexandria és Roma – feje látható.

A hellénisztikus korban a megelőző századok sok régi művét alkották újra, könnyedebb hangvételben. A hellénisztikus kor szobrászai szívesen ismételték a tövishúzó ifjú eklektikus motívumát: a futóverseny után az egyik versenyző leül, és tuskét húz ki a talpából. A kor jellegzetes témája a libával birkózó kisfiú: a szorongatott állat megpróbálja ledönteni lábáról a gyermeket. A bájos küzdelem az elmúlt századok atlétikai viadalainak a paródiája is lehet.

A gyermekábrázolások iránt érzett rokonszenvnek talán nem a legjellegzetesebb, de minden bizonnyal a legköltőibb megnyilvánulása két csókot váltó gyermek, akiket Erósszal és Pszükhével szoktak azonosítani. A csoport két ártatlan lény gyöngéd szerelmének plasztikus megjelenítése. A két test szinte egyformán nőies. A fiú mosolyog, a lány a szokatlan kedveskedéstől meglepve fordítja félre a fejét. A költői jellegű témák lehetővé tették az ábrázolás bizonyos fokú idealizálását.

Emellett azonban volt egy másik irányzat is, amely a természet egyre realistább értelmezésére törekedett. Ennek a másik ízlésnek egyik képviselője a Marszüasz szatír megbüntetését megörökítő, oly sokat másolt szoborcsoport. A fuvolajátékával hetvenkedő szatír versenyre hívta ki Apollónt, aki lantjával legyőzte őt; és az isten büntetésből arra ítélte, hogy elevenen megnyúzzák. Marszüasz kikötve várja az ítélet végrehajtását.

A naturalizmus útját járó művészet odáig jutott, hogy kedvét lelte az öreg és formátlan alakok ábrázolásában, sőt, megtúrta a torz felépítésű testeket is. Kiváló példái ennek az irányzatnak az öregeket, például egy halászt vagy egy újszülött báránnyal ábrázolt pásztorasszonyt megjelenítő szobor. Ezek az alakok már csak azért is érdekesek, mert régebben a görög művészet valósággal irtózott attól, hogy az embert ne serdülő ifjúságában vagy férfias érettségében mutassa be; a klasszikus szobrászok ritkán választottak tárgyuknak gyermekeket vagy öregeket. A hellénizmus korának művészei, részben talán csak az újdonság divatjának hódolva, hajlamosak voltak az olyan témák kifejtésére, amelyekben az öregség egész közönségesen nyilvánul meg. Nagyon népszerű lehetett például az a Részeg

öregasszony, talán az athéni újkomédia egyik szereplője, amelyről több másolat is ismert.

A hellénisztikus művészet mintha még az abnormális esetek ábrázolásában is lelt volna bizonyos örömet, és érdeklődött a szerencsétlen torzszülöttek lelkivilága iránt. Különösen jól mutatja ezt Arisztodémosz Aiszóposz-portréja. A mű csodálatos technikával érzékelteti az összepréselt belső részek anatómiáját, és egyben felfedi a púposok jellegzetesen szomorú és tartózkodó lelkületét.

A festészetben. pl. A dühöngő Aiasz alakja, Médeia, amelyet két pompeji freskó is utánozott, több-kevesebb hűséggel. A Médeiában dúló szenvedélyeket: a dühödtt bosszúvágyat, a gyermekei feláldozására kész anya fájdalmát tükrözik.)

A nagy, heroikus témákat olykor bizonyos iróniával ábrázolták, és a tragikus hősök helyett álruhás erőszakot festettek. Egy pompeji frízen cupidók és üdvözült lelkek különböző mesterségek jellemző tevékenységeit végzik, mintha a mennyei élet finom szatírját érzékeltetnék.

A mozaikábrázolások híres festményeket utánoztak, a technika által megkövetelt, többé-kevésbé módosított formában, körülöttük pedig geometrikus és növényi díszítőelemek alkottak keretet vagy szegélyt. Voltak sajátos mozaiktémák is. A szökőkutak és a fürdők alját néha halakkal teli tengerfenékként ábrázolták. Az i. e. III. században az athéni műhelyek már nem festettek képeket a vázáikra, hanem egyenletes, fekete mázzal vonták be őket. Dél-Itália városaiban azonban tovább élt még a festett görög kerámiának egy változata vagy inkább utáizata; az apuliai Gnathia-kerámia példányait fekete mázra feltett festéssel díszítették. Jelentős szerepet kap rajtuk a fehér szín is, amellyel hullámvonalakat, valamint csigavonalban görbülő, barokkos pálmákat rajzoltak. A nagy számban készült nemesfém és üvegedények háttérbe szorították a hagyományos, kézi festésű agyagedényeket.